

## VALORIFICAREA SCENICĂ A DRAMATURGIEI ROMÂNEȘTI

De acum tradițională — deschiderea stagiunii Teatrului Național din Cluj-Napoca a fost precedată de o săptămână a naționalelor din țară care și-au prezentat pe scena clujeană spectacolul considerat eveniment artistic al stagiunii.

Pentru revista „Teatrul” spectacolele prezentate nu au constituit o noutate, revista acordându-le atenția și spațiul de comentarii la momentul convenit; și totuși această întrunire de lucru a teatrelor naționale a reușit să suscite interesul prin simpozionul „Valorificarea scenică a dramaturgiei românești”.

În rândurile ce urmează vom încerca să prezentăm analitic desfășurarea lucrărilor acestui simpozion.

Nu creșt să fie neoportună o atitudine judicioasă față de lucrările simpozionului de la Cluj-Napoca, cu atât mai mult cu cât, în cuvîntul de încheiere, forurile culturale ale municipiului și direcția Teatrului Național au admis ca întemeiate puținele și sumar exprimatele observații critice formulate de la tribună; ba mai mult chiar, sugerînd viitoarele îmbunătățiri organizatorice, au propus ca tema simpozionului „valorificarea scenică a dramaturgiei românești” să rămînă temă a simpozionului și pe anul viitor.

Într-adevăr, prea firava experiență în materie, transformă întrunirea cu un astfel de profil, într-o succesiune de lecturi în grup — adesea redus la numărul participanților — lecturi fără nici o vădită configurare teoretică și deci cu o minimă utilitate practică. Așadar, prima constatare critică este lipsa unei metodologii în corpul lucrărilor acestui simpozion. (Acest amendament organizatoric mi-a fost sugerat de comunicarea științifică „Rolul militant al criticii teatrale”, susținută de esteticianul Andrei Strihan. Probabil că o prealabilă cunoaștere de către organizatori a acestei comunicări i-ar fi îndemnat să o așeze la începutul simpozionului, și ne-ar fi sugerat chiar o posibilă compartimentare a celorlalte expuneri.)

Ceea ce pretindem în mod firesc acestui simpozion anual ar avea o cu totul altă rezonanță și eficiență în cazul în care fenomenul teatral ar deveni — așa după cum merită — obiect de cercetare frecventă și multiplă a tuturor activităților creatoare care participă la nașterea spectacolului.

Teatrul rămîne să fie formă de exprimare colectivă, rezultat al unui copleșitor

efort de cumulare a mai multor limbaje și gândiri artistice; de integrare a unor sisteme de semnificare și comunicare profund distincte, și linear-opnese: text, regie, interpretare (actor), scenografie. Rămîne de văzut care sînt ele, sistemele și pretențiile lor. Așa dar, acest simpozion ar fi să fie loc de înțelegere, teren de confruntare al unor cercetări anterior susținute, deci al unor atitudini teoretice deja rezultate, și prin această calificare.

Altminteri, teatrul rămîne un continent îndepărtat de care creatorii săi sînt legați doar prin aerienele punți ale interesului de a fi considerați participanți prin titlatură.

În această ordine de idei nimic nu mi se pare mai firesc decît suprimarea distanței dintre creatori — fapt, însă, care nu poate fi realizat printr-un anual și unic simpozion. Nu vîd de ce secția de dramaturgie a Uniunii Scriitorilor nu și-ar asuma responsabilitatea și datoria, pînă acum uitată, de a-și constitui o durată a discuțiilor și debaterilor teoretice; aceeași nedumerire îi acuză și pe scenografi (secția de scenografie a Uniunii Artiștilor Plastici). Fiecare compartiment pare să fie marcat de indiferență, dar nu pentru domeniul propriu ci pentru vecinătăți; asupra acestui fapt trebuie meditat — lipsa dorinței, a necesității de comunicare și de confruntare nu indică absența creațiilor de valoare ci, probabil, neexistența unei gândiri teoretice configurate, distincte, reale.

Andrei Strihan spunea în amintita comunicare științifică: „În critica noastră însă, vechea tradiție a literaturii dramatice, mereu consolidată de interesele unor scriitori și cronicari de formație filologică, sprijiniți de

istorici ai teatrului cu o pregătire similară și avantajată de o insuficiență și autonomă prezentă teoretică a regizorilor... favorizează menținerea falsei ideii că teatrul înseamnă numai, sau în primul rând, literatură dramatică, ori translația mecanică a acesteia în spectacol". (Scenografia suportă — ciudat, cu indiferență ! — o situație și mai încununată. Ea nu este considerată nici artă plastică, nici teatru. Atunci ce este ?).

★

Am marcat astfel o problemă aproape sîcîitoare și care nu se lasă deloc și cu nici un chip rezolvată ; și cu cît pare mai nedezlegabilă — aici e tot hazul — cu atît se ghemuiește într-o formulare interogativă : piesa de teatru este sau nu este literatură ? Iată ce spunea, în comunicarea sa științifică, teoreticianul Florin Tornea : „Autorul resimte viața, timpul și lumea din jurul lui, aderent la scenă, cu sensibilitate histrionică, așa cum muzicianul le resimte și le debăte cu „ureche“ muzicală. De la marelui Caragiale structura histrionică a dramaturgiei noastre s-a subțiat pînă în zilele noastre. (Subl. ns.). Fenomen comun Europei secolului nostru. De aceea se vorbește de criza și „moartea“ teatrului. Și de aceea, de la Reinhardt, de la răsturnarea teatrului literar și instaurarea școlii teatrului teatral, se vorbește despre autoritatea regizorului, și despre regie ca despre o garanție a persistenței în timp a teatrului... *Ateatralitatea dramaturgiei secolului nu este dezlegată de problematica existențială a secolului nostru*: este un secol de două ori revoluționar : socialmente revoluționar și revoluționar în știință, în disciplinele cunoașterii.

*Fapt care duce la deturnarea dramaturgiei psihologice și preluarea modalităților de pregnantă a ideii și a intrupării ei.*” (Subl. ns.). Afirmările teoreticianului suscită, probabil, comentarii, controverse. Fundamental este însă altceva ; această atitudine teoretică anulează încăpățînată formulare interogativă mai sus amintită ; căci pune în discuție raportul dintre semnificant și semnificat ; dat fiind că textul teatral se serie prin cuvinte, rămîne să fie și „obiectul“ criticului literar. Nu al filologului ci, probabil, al semioticianului. Nu dispăre, nu se schimbă obiectul cercetării — ci doar instrumentarul.

Desigur, nu e greu de imaginat faptul că observațiile de mai sus au fost determinate în mod firesc de absența din simpozion atît a comunicărilor științifice privind scenografia, dramaturgia, cît și a invitaților care ar fi putut suplini golurile măcar prin angajamente pentru o participare viitoare. Sper însă că am sugerat suficient faptul că deficiențele semnalate au — fără nici un automatism verbal — într-adevăr *cauze obiective*, și în mare măsură greu de depășit.

Chiar și în condițiile existenței unor activități colective și teoretice care ar premerge unui simpozion clujean sau „similar — mă refer la absentele întruniri de lucru ale secției de dramaturgie și ale celei de scenografie, — mai rămîne de amendat tipul unui asfel de simpozion ideal constituit pentru o situație de mult absentă în alte cîteva domenii.

Am constatat la acest ultim simpozion un fapt care nu a apărut imediat drept evidență nemijlocită : atitudinile teoretice măturisite public au fost reflecții, meditații asupra teatrului care a *fost* și care *este*, și deloc explicit despre teatrul care *va fi*, care *ar putea fi*. Așadar, s-au emis considerații numai asupra teatrului ca *fenomen vizibil* și nu și asupra sa ca *fenomen posibil*, teatrul numai ca *imagine prezentă* și nu — în mod firesc — și ca *imagine* — de mîine — *invizibilă* — încă. Revin astfel la constatările extrem de prețioase ale lui Florin Tornea : dacă într-adevăr structura histrionică de la Caragiale pînă azi s-a subțiat, ce se va întîmpla mîine cu modalitățile scriitoricești de pregnantă a ideii și intrupării lor ? Sigur că interogația se mulțumește să fie strict reportericească și nu directoare a vreunei cercetări. Dar notez că în nici o expunere nu s-a întrezărit umbra vreunei supoziții prospective. Cei ce analizăm vizibilul nu ne îndreptăm privirea către imaginar, deci, către evantaiul de infinite posibilități din care se va desprinde, mîine, realitatea. Un evantai pe care fiecare *azi* îl ține între degete. Un fapt în acest sens cu totul remarcabil : în comunicarea prezentată de istoricul de artă Ileana Berlogea despre realizările actricești ale lui Radu Beligan, cercetătoarea cita nenumărate opinii ale actorului Radu Beligan : opiniile care conțineau vădit, dacă nu o imaginar-schițată față a teatrului de mîine, cel puțin un mare interes artistic pentru ce și cum ar putea fi mîine spectacolul de teatru. La aceasta se adăugau avertismentele teoretice adresate de la tribună, de regizorul Alexa Visarion teatrului de *azi*, pentru a nu dispăre prin diminuție și divertisment, *mîine*. Am enunțat cîteva din observațiile sugerate de simpozionul de la Cluj-Napoca. Probabil că ar fi fost suficientă îndeplinirea unui singur deziderat — acela al unui număr mai mare de invitați, de comunicări științifice și de zile de lucru pentru a se pierde definitiv în umbră comunicările autoapologetice sau debitatea orală de tip populist și amatoristă ca aceea susținută de M. Dimiu. Deziderat care nu va fi greu de îndeplinit.

Toate observațiile făcute pornesc și se îndreaptă către un fapt real de o mare importanță și de o valoare încă tînuț. Simpozionul de la Cluj-Napoca rămîne să fie, prin posibilitățile ce le are un act de o importanță culturală, artistică, socială și ideologică, azi încă nebănuite.

**Paul-Cornel Chitic**